

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто підходи стосовно ефективності формування виробничого потенціалу підприємства в умовах ринкової економіки. Запропоновано систему показників внутрішнього формування виробничого потенціалу промислового підприємства відповідно до ресурсної бази щодо матеріальних, фінансових, людських та інформаційних ресурсів.

Ключові слова: формування, виробничий потенціал підприємства, промислове підприємство, діагностика підприємства, ефективність використання виробничого потенціалу, стратегія підприємства.

Summary. The article describes the approaches regarding the efficiency of formation of the production potential of the enterprise in conditions of market economy. The proposed system of indicators of internal forming of production potential of industrial enterprises according to the resource base relative to the material, financial, human and information resources.

Key words: formation, productive capacity of the enterprise, industrial enterprise, enterprise diagnostics, the efficiency of use of industrial potential enterprise strategy.

Актуальність теми. Важливою складовою потенціалу промислового підприємства є виробничий потенціал, ефективне використання якого дозволяє підприємству значно вплинути на його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішніх ринках. Ефективність функціонування виробничого потенціалу визначає ступінь досягнення певного потенційного результату діяльності підприємства за визначений період часу.

Ефективне формування виробничого потенціалу промислових підприємств значною мірою обумовлює стан економічного і соціального розвитку держави в цілому та її місце на світовій зовнішньоекономічній і політичних аренах. Швидкий економічний зріст окремих макросистем, мікросистем чи мезосистем досі остаточно не вивчено вченими-економістами. Динамічність та нестабільність навколишнього середовища є головною ознакою сучасних умов функціонування промислових підприємств на вітчизняному ринку. Це змушує їх не тільки до постійного пошуку прихованих власних резервів, але й до дієвого забезпечення придатності ресурсної бази свого підприємства.

В умовах сучасного суспільства, для якого характерне переважання цінностей нематеріальних активів над матеріальними, стає необхідним нарощування інноваційного потенціалу і, передусім, застосування інноваційних технологій. Про-

те тотальне, фізичне та моральне зношування виробничого устаткування сьогодні на переважній більшості українських промислових підприємствах унеможливує виконання сучасних вимог. Потрібне кардинальне техніко-технологічне переозброєння промисловості, яке неможливе без додаткових інвестицій.

Проблема розподілу капіталовкладень між основними компонентами виробничої бази, особливо на великих підприємствах, також значно ускладнюється через відсутність ефективних та зручних у використанні методик з питань оптимального управління фінансовим і матеріальним потенціалом промислових підприємств. Розробка подібних методик вимагає та передбачає ретельне науково-теоретичне обґрунтування концепцій ефективного управління нагромадженням, споживанням і відтворенням виробничого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доволі успішні спроби вирішення проблеми ефективності управління виробничим потенціалом підприємства висвітлюються у працях таких вчених-економістів як О. Ареф'єва, О. Божко, В. Гавва, З. Герасимчук, В. Гончарова, І. Ігнат'єва, С. Ішук, Ю. Карпенко, Л. Ковальської, В. Микитенко, О. Олексюк, Л. Ревуцького, І. Репіна, Л. Скоробагата, М. Старовойтова, О. Федоніна, П. Фоміна, В. Чевганова, І. Чичкало-Кон-

© О. Л. Горяча, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Горяча О.Л. Формування виробничого потенціалу промислового підприємства / О. Л. Горяча // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. – №3 (35). – С. 54–59.

References (APA):

Horiacha, O. (2016). Formuvannia vyrobnychoho potentsialu promyslovoho pidpryemstva [The formation of production potential of industrial enterprise]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 3(35), 54-59 (in Ukr.)

драцької. Вченими визначено основний набір ресурсних складових потенціалу, сформульовано методологічні підходи до їхньої точної оцінки, розроблено окремі управлінські стратегії, спрямовані на підвищення рентабельності виробничої діяльності та ефективне формування і відтворення окремих компонентів виробничого потенціалу.

Тому, дослідження питання формування виробничого потенціалу є особливо актуальним і потребує значної уваги.

Метою дослідження є аналіз та діагностика ефективності формування виробничого потенціалу промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. Від рівня промислового розвитку великою мірою залежить зростання добробуту населення України та поліпшення становища нашої держави на міжнародній економічній і політичній аренах. Від наявного виробничого потенціалу промислових підприємств та діючих організаційно-економічних механізмів його використання і відтворення залежить зростання обсягів виробленого національного продукту та експорту продукції, адекватної світовим стандартам і конкурентоспроможної на міжнародному ринку.

Як зазначає Н.І. Чухрай [5], поняття потенціалу закономірно займає важливе місце у категорійному апараті економічної науки. Цьому сприяла насамперед радикальна зміна стратегічних пріоритетів глобальних організацій, а серед них – зміна філософії підприємництва: замість “отримання прибутку нині” – “формування потенціалу нині”, що гарантує “отримання прибутку завтра”. Така філософія підприємництва є чи не єдиною можливим шляхом забезпечення стабільного економічного зростання в умовах швидкозмінюваного ринкового середовища.

Для встановлення точних оцінок якості управління виробничим потенціалом промислових підприємств необхідно обробити аналітичні коефіцієнти, розраховані на підставі фінансової звітності. Для забезпечення кращої зіставності показників і відповідно більшої точності результатів діагностики, алгоритм оцінки формування й використання виробничих можливостей кабельних заводів складатиметься з таких ітерацій.

1. Встановлення критеріїв оцінки динаміки значень індикаторів формування й використання потенціалу, на підставі яких статистично обробляються аналізовані показники, отримання вторинної оцінки ресурсних можливостей економічного зростання.

2. Розробка граничних значень для вторинних статистичних показників, на підставі яких встановлюється бальна оцінка управління виробничим потенціалом підприємств за кожним із визначених критеріїв динаміки їхніх змін.

3. Визначення інтегральних оцінок формування і використання виробничого потенціалу промислових підприємств, на підставі яких здійснюється остаточний розподіл об'єктів аналізу за двома групами:

а) підприємства пасивні, яким властива переважно акумуляція виробничих можливостей;

б) підприємства активні, для яких характерна інтенсивна реалізація наявних ресурсів, що створює передумови для формування та використання більших обсягів ресурсів.

Динаміка змін показників господарської діяльності підприємств може оцінюватись за такими критеріями:

– зростанням вихідних результатів на кінець періоду, що аналізується, порівняно із їхніми вхідними значеннями (на початку аналізованого періоду);

– амплітудою відхилень темпів зростання значень індикаторів складових потенціалу підприємств від певного середнього рівня, тобто за різницею між максимальними та мінімальними результатами темпів зростання значень показників, виявлених протягом аналізованого періоду;

– стрибкоподібністю зростання, яку слід оцінювати за коефіцієнтом асиметрії. Слід зробити деякі пояснення стосовно важливості даного критерію. Відповідно до системного підходу, кращу придатність до розвитку мають структури із певною мірою нестабільності – певне збурення системи спричиняє кардинальну якісну зміну в перебігу її діяльності. Іншими словами, певний поштовх зсередини чи ззовні може стати фатальним ударом для прибуткового підприємства та негативно відобразитися на основних організаційних ланках здійснення ним господарсько-збутового циклу і, зрештою, призвести до банкрутства й фінансової кризи (приклад негативного якісного стрибка). Натомість, певний поштовх збиткового підприємства може мобілізувати у весь його нагромаджений, але не використовуваний потенціал (передусім, людський) і підприємство за рахунок трансформації, реструктуризації та реінжинірингу бізнес-процесів буде спроможним подолати кризові бар'єри та вийти на траєкторію сталого розвитку (варіант сценарію позитивного якісного стрибка). У проекції на статистичні характеристики економічних процесів передумовою для позитивного якісного стрибку може бути різке зростання певного параметра на тлі незначних коливань його змін, тобто лівостороння асиметрія з від'ємним значенням коефіцієнта асиметрії.

Правостороння асиметрія (коефіцієнт асиметрії більше нуля), навпаки, свідчить про наявність загрози для безпечного у розвитку підприємства: певні параметри його роботи у більшості випадків

стабільно зростають, проте декілька, а можливо, й одноразовий спад ефективності усталеної діяльності, особливо при посиленні впливу фактора економічного ризику (головним чином через помилки та прорахунки персоналу), може стати поворотним у життєвому циклі певного економічного суб'єкта.

Для зменшення ймовірності помилок під час обробки великих інформаційних масивів, у тому числі і в межах науково-аналітичних досліджень, доцільним є відбір найсуттєвішої інформації.

До головних діагностичних індикаторів якості управління формуванням і використанням виробничого потенціалу промислових підприємств слід віднести не всі сім індикаторів, а лише чотири – три результативні характеристики (динаміку зростання рентабельності продажів, коефіцієнт загальної ліквідності та власного оборотного капіталу), що обумовлюють фінансовий компонент здатності підприємств до розширеного відтворення свого виробничого потенціалу, та коефіцієнт використання інтелектуально-організаційної частини виробничого потенціалу як основної характеристики ролі людського фактора в ефективності нагромадження й споживання виробничого потенціалу.

Таким чином, на першій ітерації попросесної діагностики ефективності управління виробничим потенціалом для значень наведених вище чотирьох індикаторів з усієї вибірки обчислюються три статистичні характеристики:

1. базовий темп зростання, вихідного значення кожного з параметрів, порівняно до його вхідного рівня;
2. різниця між максимальним та мінімальним ланцюговими коефіцієнтами зростання, встановленими для кожного підінтервалу аналізованого періоду;
3. коефіцієнт асиметрії ланцюгових темпів зростання.

Тобто порівнянність показників підприємств-об'єктів аналізу та вища точність результатів оцінки забезпечуватиметься зіставленням не емпіричних показників і навіть не за рахунок розрахованих на їхній основі фінансових коефіцієнтів, а шляхом порівняння статистичних характеристик відносних ланцюгових коефіцієнтів зростання аналітичних оцінок.

На другій стадії алгоритму передбачається чотирибальна оцінка виробничого потенціалу промислових підприємств. Виконується вона за трьома критеріями, причому вищій оцінці відповідатиме вище значення статистичної характеристики зростання економічного індикатора. Вибір чотирибальної шкали зумовлений зручністю застосування у процесі обчислень сучасних при-

кладних програм. З цією метою реалізована спеціальна функція КВАРТИЛЬ.

Оскільки за кожним із трьох критеріїв мають оцінюватись у 4 бали зміни семи характеристик виробничого потенціалу, то кожне з підприємств у випадку досягнення найвищої ефективності формування й використання економічних ресурсів може отримати 4 максимальних оцінки з 12 балів із основних компонентів структури потенціалу та за результатами їхнього використання на різних стадіях господарського циклу. Загальна рейтингова оцінка кожного із підприємств, що відповідає сталонному варіанту управління економічним розвитком, становитиме 48 балів.

Перевага такого способу оцінки виробничого потенціалу полягає в тому, що він дозволяє зосередитися на порівняльній характеристиці господарюючих суб'єктів, абстрагувавшись від можливої їхньої невідповідності вимогам фінансових параметрів господарювання. За цими параметрами оцінюються результати діяльності підприємств, що функціонують у державах із досконалою ринковою економікою. Тому вони не завжди прийнятні для оцінки вітчизняних підприємств, зовнішні умови та внутрішній економічний механізм яких трансформуються у зв'язку з переходом від директивної до ринкової, до того ж при тотальній технологічній відсталості України.

Оскільки вітчизняні підприємства у ході управління, формування і використання власного виробничого потенціалу мають орієнтуватися на досягнення підприємств-світових лідерів, то для їхньої класифікації за підсумковими рейтинговими оцінками доцільно межу розподілу на активні та пасивні встановити не на рівні половини від можливого максимального рейтингу, а „зсунути” її до рівня двох третіх. Тобто активні підприємства, ефективно реалізуючи усі свої можливості виробничого зростання, досягають при цьому значень рентабельності, платоспроможності та фінансової стійкості, які дають їм змогу акумулювати нові економічні резерви і стабільно підвищувати результативні показники господарської діяльності у майбутніх виробничо-операційних циклах. Відповідно вони повинні одержати інтегральну оцінку не нижче 32 балів.

В іншому випадку правомірно стверджувати про пасивність, недостатню результативність або ж низьку якість управління виробничим потенціалом, коли результати такої організації створення та використання факторів виробництва не дають можливості підприємству здійснювати відтворення спожитих ресурсів в обсязі, достатньому для стабільного економічного зростання.

Постановкою „діагнозу” організаційно-економічного механізму управління виробничим потенціалом підприємства на підставі узагальненої

інтегральної рейтингової оцінки завершується остання, третя, ітерація розробленого алгоритму. Практична цінність такої аналітичної методики у її зручності та порівняній нетрудомісткості обчислювальних операцій. Застосування такого алгоритму корисне не лише при оцінюванні ефективності управління потенціалом власного підприємства, а й при з'ясуванні його середньогалузевого рейтингу, переваг та недоліків організаційно-економічного механізму порівняно із підприємствами конкурентами. Розроблена методика може застосовуватись підприємствами різних галузей та організаційно-правових форм власності. Вона чітко окреслює множинність вхідної інформації та її джерела – офіційну фінансову та статистичну звітність, які порівняно доступні для використання. Статистична звітність багатьох вітчизняних підприємств подається на спеціалізованих WEB-сайтах у мережі INTERNET.

Принципова схема запропонованого алгоритму зображена на рис. 1, а її застосування

є істотною допомогою у прийнятті важливих управлінських рішень на всіх етапах організації господарської діяльності: планування, реалізації запланованих заходів, контролю виконання планів тощо. Проте запропонований алгоритм варто доповнювати набором стабілізаційних важелів господарського механізму, який можна буде сформувати, встановити кількісний вплив найсуттєвіших факторів, що детермінують створення та використання виробничого потенціалу.

Важливим питанням є обґрунтування системи показників оцінювання внутрішньої та зовнішньої ефективності виробничого потенціалу. Оскільки його підґрунтям є економічні ресурси, доцільно розподілити їхні показники на такі, що характеризують можливості використання кожного виду ресурсів у внутрішньому середовищі та зовнішньому оточенні. Спираючись на дослідження провідних вчених щодо системи показників оцінювання виробничого потенціалу, пропозиції з розподілу показників подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники ефективності внутрішнього формування виробничого потенціалу промислового підприємства

Фондові показники (коефіцієнти)		Кадрові показники (коефіцієнти) (КР)	Фінансові показники (коефіцієнти) (Фін)
основні фонди (ОснФ)	оборотні фонди (ОбФ)		
- показник фондівдачі (Фв); - коефіцієнт оновлення (Кон); - коефіцієнт придатності (Кпр); - коефіцієнт використання потужностей (Кпот); - рентабельність основних фондів (Рос)	- показник оборотності запасів (Коб); - коефіцієнт матеріаловіддачі (Кмат); - рентабельність оборотних фондів (Роб) - коефіцієнт оборотності власного капіталу (Ковк)	- фондоозброєність (Фоз); - показник сталості персоналу (Пст); - зарплатовіддача (Зв); - темп зміни продуктивності праці (Тпр); - коефіцієнт підвищення кваліфікації (Ккв)	- коефіцієнт автономії (Кав); - коефіцієнт фінансового левериджу (Фл); - коефіцієнт капіталізації прибутку (Ккп); - рентабельність активів (РаК); - фінансове забезпечення запасів (Фоб) - коефіцієнт абсолютної ліквідності (Каб.л) - коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмвк)

Джерело: сформовано автором

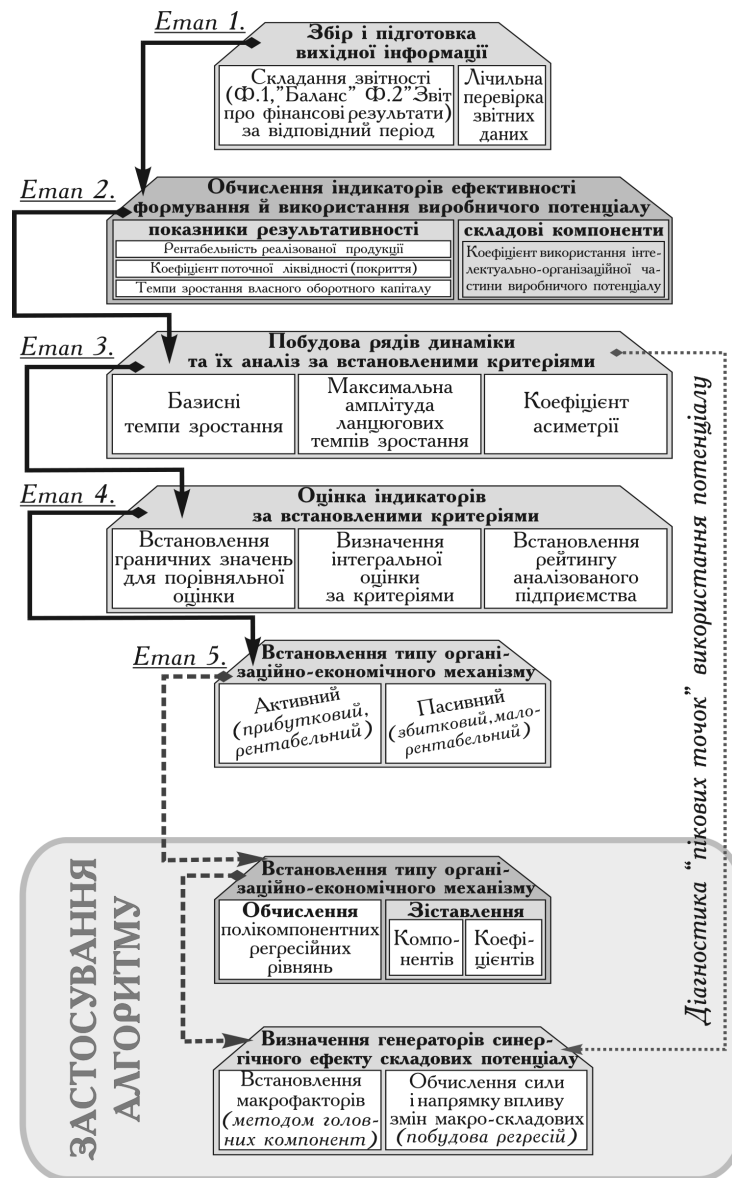

Рис. 1. Алгоритм діагностики організаційно-економічного механізму формування і використання виробничого потенціалу промислових підприємств на засадах попроцесного підходу

Джерело: сформовано автором

Слід зазначити, що при формуванні бажаних значень в дуже невеликій мірі використовуються нормативні показники, оскільки останні визначають тільки мінімальне значення. При оцінці ефективності складових виробничого потенціалу машинобудівних підприємств як бажані розглядаються значення показників відповідних планів. Рішення відносно оцінки ефективності виробничого потенціалу орієнтовані на майбутнє і тому базуються на прогнозах розвитку релевантних факторів. Подібні прогнози включаються в плани як передумови.

При формуванні та нарощуванні виробничого потенціалу промислового підприємства необхідно дотримуватися певних принципів, основними з яких є [4]:

1) цілісність – всі складові елементи потенціалу слугують для досягнення однієї загальної

мети, тобто виробництва матеріальних благ та послуг відповідно до потреб споживачів; поєднання економічних інтересів розвитку виробництва з регіональними та загальнодержавними; задоволення потреб споживачів у високоякісній продукції, роботі, послугі;

2) охорона довкілля – процес формування та нарощення виробничого потенціалу на підприємстві повинен забезпечити рівновагу всіх компонентів природи при задоволенні потреб споживачів і нанесенні найменшої шкоди навколишньому середовищу;

3) системність – проявляється в тому, що виробничий потенціал повинен бути системою, яка пов'язує в єдине ціле цілі, ресурси і процеси, що проходять на даному підприємстві. Виробничий потенціал промислового підприємства, як еконо-

мічна категорія, має свою структуру і певні особливі процеси, які характерні для його розвитку.

Висновок. Доцільно відмітити, що на даний момент на більшості промислових підприємств спостерігається недовантаження виробничих потужностей, а отже, в основному невикористання їхнього виробничого потенціалу. Кожне підприємство повинне прагнути досягти високого рівня виробничого потенціалу, який відповідає умовам самостійного розв'язання основних проблем, пов'язаних з переходом у новий напрямок діяльності та може забезпечити потрібний саморозвиток у процесі виконання робіт.

Основною вимогою стабільного економічного розвитку, прискорення терміну окупності та підвищення рентабельності інвестицій є висока гнучкість виробничого потенціалу, що має адаптивний характер передусім до змін споживчого попиту та до динаміки таких факторів, як постійне зростання інноваційності продукції і технологій на світовому ринку, як нестабільність зовнішніх чинників господарювання, передусім макроекономічних, як кон'юнктурні умови виробництва. Таким чином, до основних принципів формування та накопичення виробничого потенціалу підприємства слід віднести: цілісність, поєднання економічних інтересів розвитку виробництва з регіональними та загальнодержавними інтересами, цілеспрямоване використання потенціалу на задоволення попиту споживачів, системність та охорону довкілля.

Література

1. Бай С. І. Розвиток організації: політика, потенціал, ефективність : монографія / С. І. Бай. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 280 с.
2. Гавва В. Н. Потенціал підприємства: формування та

оцінювання: Навчальний посібник / В. Н. Гавва, Е. А. Божко. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 224 с.

3. Спирин В. С. Анализ экономического потенциала предприятия / В. С. Спирин. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 295 с.

4. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.

5. Чухрай Н.І. Методологічні та методичні основи формування інноваційного потенціалу промислового підприємства // Дис. на здобуття наук. ступ. доктора ек. наук. – Львів. – 2003.

6. Якушева Е. С. Подходы к оценке потенциала предприятия / Е. С. Якушева // Проблемы экономики. – 2008. – № 1 (20). – С. 141–143.

REFERENCES

1. Bai, S. (2009). Rozvitok organizastii: polityka, potencial, efektyvnist [Organizational development: policy, capacity, efficiency]. Kiev: National trade economic University (in Ukr.).

2. Gavva, In & Bozhko, A. (2012). Potencial pidpriumstva: formuvannia ta ozinuvannia [Enterprise potential: formation and evaluation]. Kiev: Centre of educational literature (in Ukr.).

3. Spirin, V. (2004). Analiz jekonomicheskogo potenziala predpriyatiya [Analysis of the economic potential of the enterprise]. Moscow: Finance and statistics. (in Russ.).

4. Fedon, A. Repin, M. & Oleksyuk I. Potencial pidpriumstva: formuvannia ta ozinka [Enterprise potential: formation and evaluation]. Kiev: KNEU (in Ukr.).

5. Chukhray, N. (2003). Metodologichni ta metodychni osnovy formuvannia innovazynogo potenziala promyslovogo pidpriumstva: [Methodological and methodical bases of formation of innovative potential of industrial enterprises]. (Doctor's thesis). Lviv, Ukraine (in Ukr.).

6. Yakusheva, E. (2008) Podhhody k ozenke potenziala predpriyatiya [Approaches to the assessment of the enterprise potential], Problemy ekonomiky, 1 (20), 141–143. (in Russ.).